

Pathology of the policy making system in commercial areas and smartening of programs in the development programs of the country

Sara Kaeidi Shadegan¹, Jahan Bakhsh Rahimi Baghmalek^{*2}, Ali Pirzad¹

1- Department of Management, Yasuj Branch, Islamic Azad University, Yasuj, Iran.

2^{*} - Department of Management, Gachsaran Branch, Islamic Azad University, Gachsaran, Iran.

Abstract

Public policy, particularly in the commercial domain, plays a crucial role in guiding the economy and achieving a nation's development objectives. In Iran, given its distinct economic, social, and international context, trade policies hold special importance. National development plans have consistently been proposed as key strategies to resolve challenges and foster economic growth. However, the execution of these policies has often encountered significant obstacles. This study seeks to analyze the weaknesses in Iran's trade policy-making system within the framework of its development programs. The research employs qualitative methods, including thematic analysis and semi-structured interviews. After conducting a thorough literature review and interviews with 21 participants—comprising university professors in business management and economics, alongside managers and officials from the Industry, Mining, and Trade Organization of Fars Province—204 conceptual codes were extracted from the initial coding. These were organized into 36 sub-themes and 10 main themes. The findings reveal that the trade policy-making system is hindered by structural, social, economic, and international challenges. Key issues identified include institutional fragmentation and the absence of a central decision-making authority, leading to policy inefficiencies and failure to meet development targets. Furthermore, weaknesses in economic diplomacy and the effects of sanctions, which have diminished Iran's appeal to foreign investors, were highlighted as major international barriers. The study concludes that structural reforms, enhanced global engagement, and reducing reliance on oil exports are essential measures to improve the trade policy-making system and advance sustainable development in Iran.

Keywords: Trade policy-making system, National development programs, Diagnostic analysis, Thematic analysis

Citation:

Kaeidi Shadegan, S. , Rahimi Baghmalek, J. and Pirzad, A. (2025). Pathology of the policy making system in commercial areas and smartening of programs in the development programs of the country. *Journal of Intelligent Marketing Management*, 6(3), 164-187.

آسیب شناسی نظام سیاستگذاری در حوزه‌های تجاری و هوشمندسازی برنامه‌ها در برنامه‌های توسعه‌ای کشور

سارا کائیدی شادگان^۱، جهانبخش رحیمی باغملک^{۲*}، علی پیرزاد^۱

۱- گروه مدیریت، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران.

۲- گروه مدیریت، واحد گچساران، دانشگاه آزاد اسلامی، گچساران، ایران.

چکیده

سیاست‌گذاری عمومی، به‌ویژه در حوزه‌های تجاری، نقش حیاتی در هدایت اقتصاد و تحقق اهداف توسعه‌ای یک کشور ایفا می‌کند. در ایران، با توجه به شرایط خاص اقتصادی، اجتماعی و بین‌المللی، سیاست‌های تجاری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار هستند. برنامه‌های توسعه‌ای کشور همواره به‌عنوان راهکارهای کلیدی برای حل مشکلات و ایجاد رونق اقتصادی مطرح شده‌اند؛ اما متأسفانه در بسیاری از موارد، اجرای این سیاست‌ها با چالش‌های جدی مواجه بوده است. این پژوهش با هدف آسیب‌شناسی نظام سیاست‌گذاری در حوزه‌های تجاری ایران در چارچوب برنامه‌های توسعه‌ای کشور انجام شده است. بررسی‌های کیفی با استفاده از تحلیل مضمون و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته است. پس از انجام مطالعات کتابخانه‌ای و ادبیات موضوع و نیز مصاحبه با ۲۱ نفر از اساتید دانشگاهی با رشته‌های مدیریت بازرگانی و اقتصاد و همچنین مدیران و مسئولین سازمان صنعت معدن و تجارت استان فارس باروش تحلیل مضمون تعداد ۲۰۴ کد مفهومی از کدگذاری اول استخراج شد. سپس ۲۰۴ کد مفهومی مستخرج در ۳۶ تم فرعی و ۱۰ تم اصلی چارچوب‌بندی شدند. یافته‌ها نشان داد که نظام سیاست‌گذاری تجاری کشور با چالش‌های ساختاری، اجتماعی، اقتصادی و بین‌المللی روبرو است. عدم انسجام نهادی و نبود مرجع واحد تصمیم‌گیری از مهم‌ترین مسائل شناسایی شده بودند که باعث ناکارآمدی سیاست‌ها و عدم تحقق اهداف توسعه‌ای شده‌اند. همچنین، ضعف در دیپلماسی اقتصادی و تأثیر تحریم‌ها بر کاهش جذابیت ایران برای سرمایه‌گذاران خارجی از جمله موانع کلیدی در سطح بین‌المللی بود. نتایج نشان می‌دهد که اصلاحات ساختاری، تعامل با جامعه جهانی و کاهش وابستگی به صادرات نفتی از جمله راهکارهای اساسی برای بهبود نظام سیاست‌گذاری تجاری و دستیابی به توسعه پایدار در کشور است.

کلیدواژه‌ها: نظام سیاست‌گذاری در حوزه‌های تجاری، برنامه‌های توسعه‌ای کشور، آسیب‌شناسی، تحلیل مضمون

استناد:

کائیدی شادگان، سارا و رحیمی باغملک، جهانبخش و پیرزاد، علی. (۱۴۰۴). آسیب‌شناسی نظام سیاست‌گذاری در حوزه‌های تجاری و هوشمندسازی برنامه‌ها در برنامه‌های توسعه‌ای کشور. مدیریت بازاریابی هوشمند، ۶(۳)، ۱۸۷-۱۶۴.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۲۸

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۳/۱۰/۰۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۰۸

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۷/۰۱

<https://doi.org/JABM.3.2.15564.35056.3257>

نشریه مدیریت بازاریابی هوشمند، دوره ۶، شماره ۳، پاییز ۲۹

ناشر: نشریه مدیریت بازاریابی هوشمند

نوع مقاله: علمی پژوهشی

© نویسندگان

مقدمه

کشور ایران یکی از کشورهای پیرامونی و در عین حال مهم و تاثیرگذار منطقه ای همانند سایر کشورهای پیرامونی دارای مسائل و مشکلات فراوان و پیچیده است که قاچاق کالا، ارز و مواد مخدر یکی از این مشکلات عمده می باشد. قاچاق کالا اقتصاد کشور را مورد هدف قرار داده است و رهایی از آن نیازمند توجه و صرف وقت و انرژی و هزینه بالا و نیز وجود قوانین موثر و کارآمد می باشد. قاچاق کالا مسئله ای است که از گذشته توجه مردم منطقه را به عنوان منبعی برای درآمد و گذران زندگی به خود جلب کرده است و در نتیجه موجب نگاه دولت مردان جهت آسیب شناسی و مبارزه با این پدیده گردیده است. با وجود تلاش های فراوان نهادهای مسئول و متولی امر مبارزه با این اوامر و نیز تصویب قوانین و لوایح گوناگون و بررسی و تجدیدنظرهای مکرر در این قوانین متاسفانه نتیجه دلخواه به دست نیامده است (قادری و همکاران، ۱۴۰۰).

ز سویی دیگر، سیاست ها، جهت گیری های کلی هستند که چگونگی عمل دولت ها را در آینده مشخص می سازند و معمولاً برای حل یک مشکل و مسئله، تدوین و اغلب به منزله چرخه ای تلقی می شوند که در آن ابتدا مشکلات به عنوان یک مسئله مورد توجه قرار می گیرند، دوره های مختلف عمل بررسی می شوند، سیاست ها تعیین و اجرا می گردند، سپس توسط دولت ارزیابی می شوند و تغییر می یابند و سرانجام با موفقیت و یا شکست به پایان می رسند. سیاست گذاری و تعیین سیاست دولتی به دلیل ماهیت پیچیده مسائل عمومی، نیازمند ابزارها و روش های علمی است (اندرسون و همکاران؛ ۲۰۲۲). دای (۲۰۱۶)، از صاحب نظران عرصه مدیریت دولتی و سیاست گذاری عمومی، سیاست عمومی را هر عملی که دولت ها تصمیم بر انجام دادن و یا انجام ندادن آن می گیرند، تعریف می کند. بریکلند^۳ (۲۰۱۵)، در تعریفی ساده سیاست گذاری عمومی را مجموعه ای از اقدامات دولت می داند که بر زندگی شهروندان جامعه تاثیرگذار است. با این اوصاف سیاست گذاری عمومی را مجموعه ای در یک تعریف، استفاده از نفوذ دولت توسط افراد یا سازمان ها برای اتخاذ مجموعه ای از تصمیم های اساسی، تعهدات و کنش ها در جهت نیل به منافع عمومی است. سیاست ها نوعی مداخله در حیطه منابع و اختیارات و حقوق ذی نفعان اجتماعی است و منافع شهروندان و گروه های اجتماعی و حتی نسل های آتی را تحت تاثیر قرار می دهند، بنابراین انتظار معقول این است که نه تنها دلایل هنجاری رضایت بخش و مشروعیت اجتماعی لازم برای ایت کار خطیر را داشته باشند بلکه باید اهداف سیاسی را بر مبنای مدلی علی توجیه کنند. به بیان دیگر، سیاست گذاری باید مبتنی بر تفکری علی و با پشتوانه پژوهش های معتبر علمی و اجتماعی باشد (نجیبی و خراسانی، ۱۴۰۱).

گذاری در بخش های تجاری ایران در چارچوب برنامه های توسعه، چالش های متعددی را نمایان شناسی سیاست از طرفی آسیب های مجریان و های تدوین شده، ویژگی مشی است که متاثر از ماهیت سیاست کند. موضوعات کلیدی شامل پیچیدگی اجرای خط می های مدیریتی می باشد (احمدی نژاد، ۲۰۲۱). علاوه بر این، رسانه های تحت کنترل دولت می توانند با منحرف کردن ساختارهای سازمان تمرکز از سلامت عمومی به منافع سیاسی، که بر محیط سیاست کلی تأثیر می گذارد، مانع سیاست گذاری مؤثر شوند (آقایی، ۲۰۲۲). به دلیل محدودیت های دولتی و چالش های عملیاتی در درون خود سازمان های غیردولتی با موانعی در (NGO) سازمان های غیردولتی مشارکت در سیاست گذاری مواجه هستند. تقویت نقش آنها نیازمند قوانین حمایتی و کمک های مالی است (خدایاری زرتقی، ۲۰۲۰). یاست های زیست محیطی نیز از ضعف اجرا، عدم آگاهی عمومی و اولویت بندی تخصیص بودجه به دور از دغدغه های زیست محیطی

¹ Anderson et al

² Dye

³ Birkland

رنج می برند که اثربخشی آنها را محدود می کند (نوروزی، ۲۰۲۱). این یافته‌ها نشان می‌دهد که پرداختن به این مسائل، نیازمند استراتژی‌های جامعی است که شامل مشارکت ذینفعان، تخصیص منابع و حمایت قانونی برای بهبود نتایج سیاست‌گذاری در بخش‌های تجاری ایران است.

بنابراین از چالش‌های مهم سیاست‌های تجاری کشور، عدم نگاه راهبردی و بلند مدت به سیاست‌گذاری‌های کلان تجاری و نیز فقدان فرآیند مدون و دقیق برای تدوین سیاست‌های تجاری کشور است، این روند نهایتاً منجر به عدم انسجام نهادی و نبود متولی واحد سیاست‌گذاری و اجرایی در این حوزه شده است. علاوه بر عدم انسجام نهادی در حوزه سیاست‌گذاری تجاری، ضعف بنگاه‌های اقتصادی بویژه بنگاه‌های کوچک و متوسط در مقوله صادرات و حضور کم‌رنگ آنها در بازارهای بین‌المللی نیز محسوس است که عمدتاً به دلیل تمرکز برنامه‌های توسعه مختلف کشور بر سیاست جایگزینی واردات و عدم توجه کافی به توسعه صادرات در این برنامه‌ها ایجاد شده است (بهرامی، ۱۳۹۸).

با توجه به شرایط تحریمی که اقتصاد ایران با آن روبه‌رواست، چه دولت‌های قبل و چه دولت فعلی تلاش کردند سیاست‌هایی را اجرایی کنند که در چارچوب آن تجارت ایران با وجود محدودیت‌ها به کار خود ادامه دهد. این سیاست چه در حوزه صادرات و رفع تعهد ارزی و چه در محدودیت در ثبت سفارش واردات خود را نشان داد. برخی مشکلات در ماه‌های ابتدایی اجرای این سیاست دیده می‌شد. متأسفانه ما در سال‌های قبل با این مشکل مواجه بودیم که سیاست‌های اجرایی دوام نداشت و بارها با تغییر مواجه می‌شد، در کنار آن با توجه به نامشخص بودن سرنوشت برجام و تحریم‌ها، یک عدم اطمینان دیگر نیز برای فعالان اقتصادی وجود داشت و همین مساله کار را در سطح اجرا دشوار می‌کرد. از طرفی، گزارش شامخ (PMI) آبان ۱۴۰۱، از تشدید نگرانی فعالان اقتصادی نسبت به چشم‌انداز فزاینده قیمت مواد اولیه، کاهش میزان فعالیت‌های کسب‌وکارها و افزایش رکود حکایت دارد. شناخت و دنبال کردن متغیرهای کلان اقتصادی و روند آن‌ها ابزارهایی هستند که می‌تواند به سیاست‌گذاران و فعالان کسب‌وکار در تشخیص اوضاع و احوال اقتصادی و سیمای آینده آن، کمک کند. البته به شرط آنکه هدف درک واقعیت موجود و پرهیز از آمارسازی باشد. نااطمینانی نسبت به آینده فضای کسب‌وکار کشور، اخذ تصمیماتی که اثرات آن پیش‌تر آزموده و تبعاتش دامن‌گیر شده، بی‌توجهی به مقتضیات و الزامات توسعه اقتصادی و... مسائلی هستند که چالش‌های امروز این فضا را شکل می‌دهند. لذا جهت موفقیت در سیاست‌گذاری تجاری در کشور در جهت توسعه کشور نیاز به شناخت چالش‌ها و موانع موجود می‌باشد از این‌رو در این پژوهش در پی آسیب‌شناسی نظام سیاست‌گذاری در حوزه‌های تجاری در برنامه‌های توسعه ای کشور هستیم که بدینم آسیب‌های نظام سیاست‌گذاری در حوزه‌های تجاری در برنامه‌های توسعه ای کشور کدامند؟

ادبیات و پیشینه پژوهش

سیاستگذاری

کلمه سیاست در زبان فارسی با چند معنی متفاوت اما نزدیک به یکدیگر استفاده شده است. از مصلحت و تدبیر و دوراندیشی گرفته تا نگاهداری و پاس داشتن ملک، حکم راندن و ریاست. گاه منظور از آن اصول، اهداف، یا توصیه‌هایی است که شیوه اقدامات را مشخص می‌کند و گاه برنامه‌ای دقیق و حساب‌شده برای دستیابی به اهداف خاص. به هر حال سیاست، در وجهه عمومی آن، به وظایف، رفتارها و عملکرد دولت مرتبط است که به آن سیاست عمومی گفته می‌شود. در اینجا منظور از سیاست معادل کلمه انگلیسی Policy است و نه Politics و در اینجا بطور مختصر به عنوان هرگونه تصمیم دولت به انجام یا عدم انجام کاری تعریف می‌شود (گودرزی و همکاران، ۱۳۹۳).

لذا سیاست گذاری واژه ای است که با حکومت، دولت، جامعه، و مسائل عمومی آن گره خورده و تداعی کننده اقدام دولت در اداره صحیح امور عمومی است. از زمانی که سیاست گذاری به عنوان یک پارادایم جدید در جهان مطرح شده است، تقریباً چهار دهه می‌گذرد. تئوری سیاست گذاری مرتبط با عواملی است که در چرخه سیاست گذاری دخیل هستند. نقش سیاست گذاری جلب حمایت افکار عمومی و تبدیل تحلیل سیاسی مردم به توصیه سیاسی برای دولت است. سیاست گذاری به یاری جامعه و سیاسیون می‌آید تا حلقه ارتباطی بین جامعه و قدرت باشد. تفاوت علوم سیاسی و سیاست گذاری در مفهوم عدالت نهفته است. سیاست گذاری بر توزیع عادلانه امکانات اجتماعی تمرکز دارد ولی علوم سیاسی بر رقابت قدرت متمرکز است و بر نحوه تسلط یک گروه یا حزب سیاسی بر یک جامعه تاکید دارد. سیاستگذاری عمومی فرایندی پیچیده و چندبعدی است و عوامل متعددی بر آن تأثیر می‌گذارند (جلیلی، ۱۳۹۷).

سیاست تجاری

سیاست تجاری شامل توسعه و اجرای قوانین، مقررات و استانداردهای ملی برای تسهیل، ارتقا یا حمایت از روابط تجاری بین کشورها و جابجایی فرامرزی کالاهای قابل تجارت است. سیاست تجاری مؤثر هم پیش نیاز و هم پیامد مذاکره و اجرای توافقات تجاری دوجانبه و چند جانبه بین کشورها و بین کشورها است (کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل متحد، ۲۰۲۱). سیاست تجاری می‌تواند به طور فعال اما تحت شرایط خاص، از جمله احترام به سطح توسعه، نقطه عزیمت کشورهای مربوطه و گنجاندن مقررات خاص برای پایداری به توسعه پایدار کمک کند. با این حال، سیاست تجاری در شرایط چارچوب سیاسی و اقتصادی داخلی در کشورهای شریک و همچنین سایر فرآیندهای جهانی شدن به محدودیت‌های خود می‌رسد (اسچمینگ، ۲۰۱۸).

در یک نظام دموکراتیک، سیاست‌های تجاری اغلب تحت تأثیر ملاحظات اقتصادی و سیاسی شکل می‌گیرند. اگر یک سیاست تجاری به جای برندگان، بازنده‌های بیشتری داشته باشد، ممکن است موجب از دست رفتن حمایت سیاسی و حتی سرنگونی از قدرت شود. همچنین، لابی‌گری توسط گروه‌های ذی‌نفع رقیب و احتمالی می‌تواند نقش مهمی در تعیین این سیاست‌ها داشته باشد. بنابراین، سیاست‌های تجاری مطلوب همیشه با سیاست‌های اقتصادی مطلوب یکسان نیستند (گونه و گریشنا، ۲۰۰۳).

¹ United Nations Conference on Trade and Development

² Schmieg

³ Gawande & Krishna

توسعه سیاست تجاری فرآیند پیچیده‌ای برای ایجاد تعادل بین منافع رقابتی نهادهای دولتی و خصوصی است و اجرای موفقیت آمیز سیاست تجاری در مقیاس قاره‌ای مستلزم تلاش هماهنگ همه ذینفعان برای رسیدگی به محدودیت‌های سیاست عمومی است (کارانگیزی و مومبنگوی، ۲۰۲۲).

تراز تجاری کشور

تجارت خارجی در تعیین سرنوشت هر کشوری نقش مهمی دارد و این بخش مهم اقتصادی، پیونددهنده اقتصاد داخلی کشور با اقتصاد بین‌الملل است. تجارت به قدری مهم است که برخی آن را به عنوان محرک توسعه می‌دانند. مکاتب مختلف اقتصادی نسبت به تجارت، دیدگاه‌ها مختلفی ارائه می‌دهند. عده‌ای مانند لیبرال‌ها آن را عامل صلح، رئالیست‌ها آن را در صورت مثبت بودن تراز تجاری عامل افزایش قدرت ملی و عده‌ای هم مانند مارکسیست‌ها تجارت آزاد را حربه کشورهای توسعه یافته برای سلطه بر کشورهای در حال توسعه مطرح می‌کنند (اسمیت، النسیس و فرنرزا، ۲۰۱۱). با این اوصاف آنچه در ارتباط مستقیم با تجارت خارجی است، نرخ ارز است که هرگونه افزایش یا کاهش آن می‌تواند بر تراز تجاری و رقابت‌پذیری تولیدکنندگان داخلی در برابر کالاهای خارجی در داخل و خارج تأثیر بگذارد. در ادامه صادرات و واردات کشور بررسی می‌شود (حبیبی، ۱۳۹۸).

برنامه توسعه کشور

دولت ایران در سال ۱۳۱۶ یک کمیسیون دائمی برای تهیه برنامه افزایش ظرفیت تولیدی کشور تشکیل داد. برنامه ریزی در ایران تقریباً همزمان با هندوستان شروع شد، اما در هند، فرایند برنامه ریزی در یک فضای دموکراتیک و با حضور احزاب مختلف و از جمله احزاب سوسیالیست و کمونیست انجام گرفت و هنوز هم این روند با موفقیت نسبی ادامه دارد. در کره جنوبی برنامه ریزی در یک جو امنیتی و همکاری حدود ۴۰۰ کارشناس آمریکایی، با موفقیت به انجام رسید (مصطفوی، ۱۳۹۶). در ایران نیز از برنامه سوم قبل از انقلاب که عنوان اولین برنامه جامع ۵ ساله را داشت، با همکاری کارشناسان آمریکایی تدوین گردید و به اجرا درآمد، اما نه تنها در جهت توسعه پایدار، موفقیتی حاصل نشد که پس از انقلاب اسلامی نیز که سعی بر استفاده از متخصصان و کارشناسان ایرانی بود، در جهت توسعه پایدار، بویژه از نظر منابع آب، خاک، جنگل و مرتع، روند معکوسی طی شده است. بویژه در دنیای معاصر با پیشرفت‌های شگرف علمی و فناوری، روند جهانی شدن و برخی عوارض صنعتی شدن سریع قدرت‌های نوظهور اقتصادی که نزدیک نیمی از جمعیت جهان را در خود جای داده‌اند و گرم شدن زمین، رشد مهاجران قانونی و غیر قانونی، چندی است که طراحی و اجرای برنامه‌های توسعه را بیش از پیش ضروری ساخته است (مصطفوی، ۱۳۹۶).

عناصر مورد توجه در نظام نامه‌های تدوین برنامه توسعه کشور در بعد از انقلاب اسلامی به شرح جدول ۱ می‌باشد (مهرعلی تبار فیروزجایی و گرائی نژاد، ۱۴۰۱).

¹ Karangizi, & Mumbengegwi

² Smith, El-Anis & Farrands

جدول ۱: عناصر مورد توجه در نظام نامه های تدوین برنامه توسعه کشور

عناصر مورد توجه	نام برنامه توسعه
تعریف تشکیلات سازمانی تدوین برنامه توسعه، تعریف شوراهای مختلف، تعیین اعضا شوراها و وظایف هر یک از آن ها، تعریف کمیته های پوششی مستقل، تعریف نمودار سازمانی نظام برنامه ریزی	برنامه اول
تشریح مراحل کار نظام برنامه ریزی، اعضا شوراها و کمیته های برنامه ریزی، وظایف ارکان نظام برنامه ریزی، نمودار نظام برنامه ریزی، برنامه زمان بندی تهیه برنامه توسعه، نمودار سازمانی تشکیلات نظام برنامه ریزی، ترکیب گروه های کاری نظام برنامه ریزی	برنامه دوم
حد تفصیل برنامه توسعه، مراحل برنامه ریزی توسعه، شرح فعالیت ها در مراحل مختلف تدوین برنامه، مضامین اصلی برنامه، سازمان دهی تدوین برنامه توسعه، تشریح گردش کار نظام برنامه ریزی، وظایف ارکان برنامه ریزی	برنامه سوم
فرآیند تهیه، توصیب و مراحل عملیاتی، خطوط کلی نظری برنامه توسعه، تدوین چشم انداز و تبیین سیاست های کلی نظام، هدف ها و سیاست های کلی برنامه، محورهای اساسی، الزامات و راهبردهای تدوین برنامه، ظرفیت ها و مسائل کلیدی، سازمان و تشکیلات برنامه توسعه	برنامه چهارم
تعاریف اصطلاحات کاربردی، حد تفصیل برنامه، مراحل تدوین برنامه، جهت گیری اصلی برنامه، سازماندهی تدوین برنامه، وظایف ارکان نظام برنامه ریزی، برنامه زمان بندی، چارچوب کلی سند برنامه	برنامه پنجم
آسیب شناسی، تعاریف اصطلاحات، رویکردها و ویژگی های تدوین برنامه ششم، محتوا، حد تفصیل برنامه، تعریف فرآیند تدوین برنامه توسعه، اسناد برنامه ششم، ساختار و سازمان تدوین مطالعه، زمان بندی تهیه، تدوین و تصویب برنامه توسعه	برنامه ششم

مطالعات داخلی

در این بخش، به مرور مطالعات و پژوهش های پیشین مرتبط با موضوع مقاله پرداخته شده است. هدف از این مرور، بررسی دستاوردهای علمی گذشته و شناسایی نقاط قوت و ضعف موجود در پژوهش های مرتبط با سیاست گذاری و برنامه ریزی توسعه ای در ایران است. مطالعات مورد بررسی از رویکردهای مختلفی به موضوع پرداخته اند که نتایج آن ها می تواند برای درک بهتر و ارائه راهکارهای کاربردی در این زمینه مفید باشد.

مطالعه مهرعلی تبار فیروزجانی و همکاران (۱۴۰۱) به بررسی عناصر تدوین برنامه هفتم توسعه با استفاده از تحلیل محتوای کیفی پرداخت. این پژوهش نشان داد که مضامین اصلی برنامه ریزی توسعه طی ۷۰ سال گذشته را می توان در چهار دسته اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی، محیطی و نهادی طبقه بندی کرد.

در مطالعه نجیبی و خراسانی (۱۴۰۱) به آسیب‌شناسی نظام سیاست‌گذاری آموزش عالی پرداخته شد. یافته‌ها مشکلات ساختاری و قانونی، عدم هدف‌گذاری مشخص، و ضعف در استفاده از دانش سیاست‌گذاری را به عنوان چالش‌های اصلی این نظام معرفی کردند. ساکنی (۱۴۰۱) نیز در پژوهشی به ارائه الگویی کارآمد برای تدوین سیاست‌های کلی نظام بر اساس اصل ۱۱۰ قانون اساسی پرداخت و ناهماهنگی‌ها و ضعف‌ها در فرآیند تدوین و اجرای این سیاست‌ها را تحلیل کرد.

در مطالعه نریمانی و احمدی (۱۴۰۱) الزامات سیاستی برای ارتقای نظام حمایت از مالکیت صنعتی در ایران طراحی شد. این تحقیق تأکید کرد که بهبود نظام‌های حقوقی و تجاری‌سازی اختراعات برای ارتقای این حوزه ضروری است.

پژوهش سرخه‌دهی و اشتری (۱۴۰۱) به آسیب‌شناسی تولید و فرهنگ اقتصادی در برنامه‌های توسعه ایران پرداخت. این مطالعه مشکلاتی مانند نبود راهبرد توسعه صنعتی و وجود فرهنگ اقتصادی ضد تولید را شناسایی کرد.

در مطالعه دانایی‌فر و سلطانی (۱۴۰۱)، برنامه‌های توسعه ایران از منظر سیاست‌گذاری اقتضایی بررسی شد. نتایج این پژوهش نشان داد که برنامه سوم توسعه بهترین عملکرد را نسبت به سایر برنامه‌ها داشته است.

مطالعه گرشاسبی و داداشی (۱۴۰۱) به بررسی چالش‌های بخش صنعت، معدن و تجارت در آستانه تدوین برنامه هفتم توسعه پرداخت. این پژوهش با استفاده از تکنیک درخت مسائل، چالش‌هایی نظیر محدودیت در خلق ارزش افزوده و مشکلات زیرساختی را شناسایی کرد که ریشه در عواملی چون تحریم‌ها و بی‌ثباتی اقتصادی دارند.

در مطالعه کمالی و همکاران (۱۴۰۰)، چالش‌های تدوین سیاست‌های توسعه در ایران بررسی شد و عواملی مانند ماهیت سیاست‌ها، عوامل مؤثر بر تدوین آن‌ها و بازیگران فرایند شناسایی گردید.

مطالعه قادری و همکاران (۱۴۰۰) به بررسی اقتصاد سیاسی قاچاق کالا در ایران پرداخت. این تحقیق به ناکامی سیاست‌ها و قوانین مبارزه با قاچاق کالا پرداخته و عواملی چون تعرفه‌های بالا، عدم شفافیت قوانین، و عدم توجه به ریشه‌های قاچاق را از دلایل این ناکامی معرفی کرد.

با توجه به بررسی پیشینه داخلی، بسیاری از مطالعات داخلی به مشکلات ساختاری، قانونی و ضعف در سیاست‌گذاری پرداخته‌اند، اما اغلب به تحلیل عمیق و نظام‌مند چگونگی هماهنگی بین بخش‌های مختلف سیاست‌گذاری و اجرای آن‌ها توجه کافی نکرده‌اند. علاوه بر این، هنوز یک چارچوب جامع برای تدوین سیاست‌های پایدار که به صورت دقیق به مسائل اقتصادی و اجتماعی پاسخ دهد، وجود ندارد. به ویژه، مسائلی مانند تأثیرات جهانی‌سازی، تغییرات فناوری، و نقش بازیگران غیردولتی در توسعه اقتصادی در برنامه‌های توسعه‌ای کشور به‌طور کامل تحلیل نشده‌اند.

مطالعات خارجی

در پژوهشی که توسط لی^۱ و همکاران (۲۰۲۳) انجام شد، تأثیر عدم قطعیت سیاست‌های تجاری بر سرمایه‌گذاری‌های مالی شرکت‌های انرژی بررسی گردید. نتایج نشان داد که این عدم قطعیت به‌طور منفی با سرمایه‌گذاری مالی این شرکت‌ها ارتباط دارد و شرکت‌های انرژی ترجیح می‌دهند در دوره‌هایی با عدم اطمینان بالاتر، سرمایه‌گذاری‌های مالی خود را کاهش دهند. همچنین، شرکت‌ها تمایل بیشتری به نگهداری پول نقد و افزایش فعالیت‌های تحقیق و توسعه دارند.

^۱ Li

زی و همکاران (۲۰۲۳) تأثیر عدم قطعیت سیاست‌های تجاری بر مصرف انرژی در بخش‌های مسکونی، تجاری، و صنعتی ایالات متحده را مورد بررسی قرار دادند. یافته‌ها نشان داد که عدم قطعیت سیاست‌های تجاری به طور قابل توجهی بر مصرف انرژی بخش‌های مسکونی و تجاری اثر منفی داشته، در حالی که بخش صنعتی کمتر تحت تأثیر این عدم قطعیت قرار گرفته است.

پاربریش و همکاران (۲۰۲۳) در پژوهشی به بررسی تأثیر سیاست‌های مالی و اعتباری دولت اندونزی در طول بحران COVID-19 پرداختند. نتایج نشان داد که اقدامات دولت برای حمایت از اقتصاد منجر به احیای چرخه تجاری شده است، در حالی که سیاست‌های پولی کارایی کمتری در مقابله با بحران داشته‌اند.

کونگ و همکاران (۲۰۲۳) نیز در تحقیق خود به بررسی تأثیر سیاست‌های تقسیم سود در گروه‌های تجاری دولتی پرداختند. یافته‌ها نشان داد که پرداخت سود سهام به دولت، کارایی تخصیص سرمایه در این گروه‌ها را بهبود بخشیده و موجب تقویت عملکرد سرمایه‌گذاری شرکت‌های وابسته شده است.

بررسی مطالعات خارجی نیز نشان می‌دهد: این مطالعات بیشتر به چالش‌های ناشی از عدم قطعیت سیاستی و تأثیر آن بر تصمیم‌گیری‌های اقتصادی پرداخته‌اند، اما در زمینه‌های بین‌رشته‌ای، از جمله تعامل بین سیاست‌گذاری تجاری، انرژی و تکنولوژی‌های نوظهور، هنوز یکپارچگی لازم وجود ندارد. به‌ویژه در زمینه‌هایی مانند تأثیر تغییرات سیاسی و اقتصادی جهانی بر کشورهای با اقتصادهای در حال توسعه، بررسی‌های کافی صورت نگرفته است. همچنین، بسیاری از مطالعات به نتایج کوتاه‌مدت اشاره دارند، در حالی که تحلیل اثرات بلندمدت سیاست‌های تجاری و مالی همچنان نیازمند پژوهش‌های دقیق‌تر است. در کل مطالعات داخلی و خارجی تا حد زیادی به مشکلات و چالش‌ها اشاره کرده‌اند، اما رویکردهای کاربردی و پیشنهادی برای حل این مشکلات کمتر توسعه یافته‌اند. یکی از خلاهای مهم این است که چگونه می‌توان سیاست‌گذاری را در مواجهه با تغییرات سریع تکنولوژیکی و اقتصادی، انعطاف‌پذیرتر کرد. به‌ویژه، نقش نوآوری و هوش مصنوعی در سیاست‌گذاری و توسعه اقتصادی به‌خوبی بررسی نشده است، در حالی که این حوزه‌ها می‌توانند به‌طور مؤثری به بهبود بهره‌وری و کارایی سیاست‌ها کمک کنند.

روش شناسی پژوهش

هدف کلی پژوهش حاضر آسیب شناسی نظام سیاست‌گذاری در حوزه‌های تجاری در برنامه‌های توسعه‌ای کشور می‌باشد. پژوهش حاضر در چهارچوب رویکرد کیفی و با به کارگیری روش تحلیل مضمون انجام گرفته است و داده‌های مورد نیاز با به کارگیری مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته، جمع‌آوری شده است. جامعه آماری پژوهش شامل ۲۱ نفر از اساتید دانشگاهی با رشته‌های مدیریت بازرگانی و اقتصاد و همچنین مدیران و مسئولین سازمان صنعت معدن و تجارت استان فارس و اساتید دانشگاهی می‌باشند که جنسیت ۷۵ درصد مرد بوده و ۲۵ درصد می‌باشد. در جدول ۲ مشخصات کامل آنها آمده است. لازم به توضیح است که مصاحبه با خبرگان تا زمان اشباع نظری ادامه داشته است و پس از دستیابی به اشباع، به منظور اطمینان از عدم دستیابی به اطلاعات جدیدتر، تا مصاحبه بیست و یکم ادامه پیدا کرده است. سوالات بصورت نیمه باز و مدت زمان هر مصاحبه بطور میانگین ۴۵ دقیقه طول کشید. روش نمونه‌گیری بصورت نمونه‌گیری هدفمند می‌باشد.

¹ Xie

² Prabheesh

³ Kong

جدول ۲: ویژگی های جمعیت شناختی مصاحبه شوندگان

ردیف	میزان تحصیلات	رشته تحصیلی	سابقه خدمت (سال)	ردیف	میزان تحصیلات	رشته تحصیلی	سابقه خدمت (سال)
۱	دکتری	مدیریت	۲۹	۱۲	دانشجوی دکتری	مدیریت	۱۳
۲	دکتری	مدیریت	۲۰	۱۳	دکتری	مدیریت	۲۳
۳	دکتری	اقتصاد	۲۷	۱۴	ارشد	اقتصاد	۲۵
۴	ارشد	اقتصاد	۲۲	۱۵	ارشد	مدیریت	۱۴
۵	ارشد	اقتصاد	۱۷	۱۶	دکتری	مدیریت	۱۵
۶	دکتری	مدیریت	۱۸	۱۷	دکتری	اقتصاد	۱۸
۷	ارشد	حقوق	۲۱	۱۸	دکتری	مدیریت	۱۶
۸	دکتری	مدیریت	۲۹	۱۹	ارشد	مدیریت	۱۴
۹	دکتری	اقتصاد	۱۹	۲۰	ارشد	اقتصاد	۱۹
۱۰	ارشد	مدیریت	۱۴	۲۱	دکتری	مدیریت	۲۷
۱۱	دکتری	مدیریت	۱۳				

همانگونه که اشاره گردید در این تحقیق، از روش تحقیق کیفی تحلیل مضمون (تم) برای استخراج مضامین از ادبیات نظری و متون علمی استفاده شد. ابتدا فرآیند کدگذاری تفسیری و توصیفی آغاز شد که در این مرحله، مضامین اصلی شناسایی شدند و سپس این مضامین به صورت مضامین سازمان یافته طبقه بندی گردید. به منظور اطمینان از روایی و پایایی پژوهش، پرسش های مصاحبه به تأیید چندین متخصص رسید. در ارزیابی مطالعات کیفی، لینکلن و گوبا (۱۹۸۵) به معیارهای اعتماد پذیری، باورپذیری، اطمینان پذیری، انتقال پذیری و تصدیق پذیری اشاره کرده اند (نقل از نصراله زاده، ۱۳۹۳). برای دستیابی به این معیارها، اقدامات زیر انجام شد: پیاده سازی مصاحبه ها و تحلیل مداوم داده ها در طول مصاحبه ها، بررسی نحوه کدگذاری مصاحبه ها توسط متخصصین دیگر برای اطمینان از دقت کدگذاری و جلوگیری از سلیقه ای بودن درک محقق از مضامین مصاحبه ها، و همچنین برای افزایش اعتماد پذیری، نتایج تحلیل به مصاحبه شوندگان نشان داده شد و تأیید آن ها اخذ گردید. نرم افزار مورد استفاده در این پژوهش Maxqda2020 می باشد.

یافته‌ها

در ابتدا یک نمونه از کدگذاری پژوهش در جدول ۳ ارائه شده است. برای هر مفهوم محوری فراوانی تکرار مفاهیم کلیدی کد در سایر کدها گزارش شده است.

جدول ۳: یک نمونه کدگذاری یافته‌های پژوهش

تکرار مضامین	مفاهیم مستخرج از مصاحبه	مستخرج از کدگذاری اول	مستخرج از کدگذاری دوم	مستخرج از کدگذاری سوم	مستخرج از کدگذاری نظری (چهارم)
	عبارت معنایی	کد اولیه	تم فرعی	تم اصلی	تم کلی
	رسیدن به توسعه اقتصادی و پایدار اگر بنا کشور باشد عزم جدی با نگاهی علمی و به مسائل مهمی چون کاهش آگاهانه به نابرابری‌های اجتماعی، رفع فقر، توسعه و روانی جامعه سلامت و بهداشت عمومی ، پرداختن و حل معضلات اجتماعی و زیست محیطی مهمترین راهکار برای دستیابی به توسعه اقتصادی می‌باشد (مصاحبه شونده ۱۴)	کاهش تبعیض، رفع فقر، برقراری عدالت اجتماعی، حل معضلات اجتماعی	اصلاحات اجتماعی	اصلاحات ساختاری	راهکارهای رفع این آسیب‌ها
۲	هیچ کشوری به توسعه پایدار نرسیده مگر اینکه بر مسائل مهمی چون رفع تبعیض، برقراری عدالت اجتماعی، توجه ویژه به اقلیم، اولویت قرار سلامت و بهداشت جامعه اهتمام لازم را به کار نبرده باشد بی توجهی به این مهمات از جمله علل بروز چالش‌ها و ایجاد موانع بر سر راه سیاست گذاری در حوزه‌های مختلف به ویژه در حوزه‌های اقتصادی تجاری و برنامه‌های توسعه‌ای است (مصاحبه شونده ۹)				

تعداد ۲۰۴ کد مفهومی از کدگذاری اول به صورت جدول زیر استخراج شد. سپس ۲۰۴ کد مفهومی مستخرج در ۳۶ تم فرعی و ۱۰ تم اصلی چارچوب بندی شدند. فراوانی تکرار مفاهیم کلیدی هر مفهوم محوری در محتوای مصاحبه‌ها نیز گزارش شده است.

جدول ۴: تم‌های استخراج شده نهایی

تم هسته	تم اصلی	تم فرعی	مفاهیم
راهکارهای رفع این آسیب‌ها	اصلاحات ساختاری	اصلاحات اقتصادی	تقویت دیپلماسی اقتصادی و تعامل جهانی
			سیاست‌گذاری جهت افزایش جایگاه بین‌المللی ایران
			رفع تحریم‌های اقتصادی
			سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه و استفاده از فناوری‌های نوین
			تربیت نیروی انسانی متخصص در حوزه تجارت
			توسعه زیرساخت‌های ارتباطی و فناوری اطلاعات
			سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های لجستیکی
			اصلاح نظام آموزشی
			کاهش نابرابری‌ها، رفع فقر، توسعه سلامت، حل معضلات اجتماعی
			توسعه آگاهانه و نهادینه بر اساس امنیت، مشارکت اجتماعی
اصلاح نظام حکمرانی	اصلاحات اقتصادی	اصلاحات اقتصادی	کاهش دخالت‌های سیاسی در اقتصاد
			تغییر در الگوی اقتصادی
			کنترل تورم و نوسانات ارزی
			شناخت چالش‌ها و موانع توسعه تجارت
			واقع‌گرایی در اهداف و برنامه‌های توسعه برای تحقق و سهولت الوصول
			افزایش ثبات و شفافیت در فرآیندهای سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری
			توجه به واقعیت‌ها و مقتضیات، تقویت بنیه نظام سیاست‌گذاری
			تدابیر مطابقت سیاست‌ها و قوانین با اصول ایدئولوژیکی کشور
			عزم ملی و همکاری همه دستگاه‌ها و نهادها
			ایجاد هماهنگی در سطوح سیاست‌گذاری
اصلاح نظام حکمرانی	اصلاحات اقتصادی	اصلاحات اقتصادی	ارتقای کارایی بوروکراسی و مبارزه با فساد
			تمایز بین اقتصاد داخلی و بین‌المللی
			شفاف‌سازی قوانین و مقررات
			تقویت نظارت و ارزیابی
اصلاح نظام حکمرانی	اصلاحات اقتصادی	اصلاحات اقتصادی	ارتقای کارایی بوروکراسی

تم هسته	تم اصلی	تم فرعی	مفاهیم
			افزایش انسجام و هماهنگی بین دستگاه‌های دولتی
			حمایت از تولید داخلی
		تغییر در الگوی اقتصادی	تنوع اقتصادی
			کاهش وابستگی به صادرات نفت و گاز
			توسعه صادرات غیرنفتی
		تقویت فرهنگ قانون‌مداری	توجه به مولفه‌های زیست‌محیطی و اجتماعی در فعالیت‌های تجاری
			ارتقای اعتماد عمومی به دولت
			آموزش و ترویج فرهنگ قانون‌مداری در جامعه
		ترویج فرهنگ کارآفرینی	ترویج فرهنگ کار و تلاش و ریسک‌پذیری
			ارائه تسهیلات مالی و معنوی به کارآفرینان
			توسعه آموزش‌های کارآفرینی
			حمایت از ایده‌های نوآورانه
		مشارکت بخش خصوصی	ایجاد شرایط مناسب برای مشارکت بخش خصوصی در اقتصاد کشور
			مشارکت فعال بخش خصوصی در مدیریت حوزه‌های تجاری
			رفع حقوق گمرکی
			فراهم نمودن زمینه کسب و کار و تجارت
			گشایش قفل‌ها و موانع در جهت تولیدات داخلی
			بهره‌گیری از تجارت با بررسی‌های مجدد و رفع محدودیت‌های تجاری
		برنامه ریزی برای حمایت از تولیدات داخلی و مزیت رقابتی کشور	ایجاد مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری
			توسعه صنایع و تولید با تمرکز بر تجارت خارجی و ایجاد شرایط مناسب
			تدوین برنامه‌های بلندمدت
			کاهش بروکراسی اداری
			توجه به برنامه‌ریزی‌های بلندمدت و مزیت‌های نسبی و رقابتی کشور
			حمایت از تولید داخلی و صادرات محصولات با ارزش افزوده بالا
			اصلاح قوانین و مقررات تجاری و ایجاد مرجع واحد برای سیاست‌گذاری
		حمایت از صادرات	انطباق قوانین و مقررات تجاری کشور با قوانین و مقررات بین‌المللی

فرهنگ‌سازی در جامعه

بهبود فضای کسب و کار

مفاهیم	تم اصلی	تم فرعی	تم هسته
حل مشکلات تامین مالی، جوایز صادراتی و تثبیت نرخ ارز			
سیاست‌های حمایت صادرات و رفع محدودیت‌ها در شرایط تحریمی برای			
تد			
کاهش نقدینگی و توجه به توسعه تولیدات صادراتی			
افزایش تسهیلات بانکی برای توسعه صادرات			
حمایت بنگاه‌های صادرات محور و تمرکز برنامه برنامه‌های توسعه‌ای			
توسعه صنایع و علوم، سرمایه‌گذاری خارجی و تولید صادراتی			
عدم مسئولیت در سیاست‌گذاری تجارت بین‌الملل			
مقاومت در برابر تغییر در سیاست‌گذاری تجارت خارجی			
عدم توجه به شناخت فضای جهانی و اطلاعات لازم	عدم توجه به قوانین و		
نقض قوانین بین‌المللی	نظام‌های بین‌المللی		
عدم حرکت موثر و حیات پویا در مسیر و بطن نظام‌های بین‌المللی			
عدم انسجام نهاده در سیاست‌گذاری تجارت خارجی			
تأثیر عوامل تولید در تجارت بین‌المللی و مشکلات جابجایی نهاده			
تأثیر تفاوت در هزینه‌های تولید بر تجارت خارجی	ناکارآمدی و عدم		
عدم توجه به تجارت خارجی	وجه به تجارت		
عدم شناخت متغیرهای کلان اقتصادی به عنوان چالش در تجارت خارجی	خارجی		
نبود برنامه‌ریزی دقیق در سیاست‌گذاری تجارت خارجی			
عدم شناخت ظرفیت‌ها و نگاه اقتصادی در برنامه‌ریزی تجارت خارجی			
تمرکز بر صادرات مواد خام و اولیه به جای صادرات محصولات با ارزش	ناکارآمدی در مقوله		
نداشتن تنوع صادراتی	صادرات		
ناتوانی بنگاه‌های اقتصادی متولی صادرات			
عدم توجه به شرایط توسعه‌ای			
عدم حمایت از تولیدات و مصرف پایدار	بی توجهی به توسعه و		
عدم سرمایه‌گذاری در توسعه زیرساخت‌های پایدار	رشد پایدار		
عدم توجه به پیامدهای زیست‌محیطی و اجتماعی فعالیت‌های تجاری			

موانع داخلی تجارت خارجی و صادرات

موانع و مشکلات نظام سیاست‌گذاری در حوزه تجاری

عدم توجه به توسعه پایدار و استفاده از ظرفیت‌ها و منابع

مفاهیم	تم اصلی	تم فرعی	تم هسته
فقدان اطلاعات داده‌ها به عنوان چالش در برنامه‌ریزی توسعه ملی			
عدم استفاده بهینه از ظرفیت‌ها و پتانسیل‌ها برای توسعه پایدار			
نادیده انگاشتن منحنی امکانات تولید کشوری			
عدم حمایت از تولید داخلی	عدم توجه به		
غلبه نگاه وارداتی بر نگاه صادراتی	ظرفیت‌های داخلی		
عدم توجه به توانمندی‌ها و ظرفیت‌های داخلی کشور در برنامه‌های تو			
نپرداختن به دیدگاه‌های دانشمندان در سیاست‌گذاری اقتصادی و تجاری			
عدم وجود سیاست‌گذاری علمی در کشور	فقدان توجه به		
فقدان رویکرد علمی در توسعه به دلیل اولویت‌های سیاسی و ایدئولوژی	سیاست‌گذاری و		
کم توجهی به نخبگان و نظرات علمی	رویکرد علمی در		
فقدان نگاه علمی در سیاست‌گذاری تجاری	تجارت		
فقدان اولویت‌دهی به مطالعات علمی در سیاست‌گذاری تجاری			
عدم عزم جزم و فقدان اندیشمندان و متخصصان			
بی توجهی به پژوهش در این حوزه			
عدم وجود مراکز تحقیقاتی و دانشگاهی متمرکز بر حوزه تجارت	عدم توجه به تحقیق و		
عدم استفاده از فناوری‌های نوین در فعالیت‌های تجاری	توسعه		
عدم سرمایه‌گذاری کافی در تحقیق و توسعه در حوزه تجارت			
پیچیدگی و کندی فرآیندهای اداری مربوط به تجارت			
وجود فساد و رشوه در برخی از دستگاه‌های دولتی	ناکارآمدی		
عدم وجود انگیزه کافی برای کارکنان دولتی	بوروکراسی دولتی		
عدم دسته‌بندی مضامین در سیاست‌گذاری تجاری			
فرایندهای طولانی و پیچیده اداری			
نبود نظام‌نامه مدون برنامه توسعه‌ای در حوزه‌های تجاری	ناکارآمدی در		
نقص تمکین از قواعد بین‌المللی در سیاست‌گذاری توسعه و تجارت کشور	سیاست‌گذاری و برنامه		
تأثیرات سیاست‌های تعدیل تراز پرداخت‌ها بر تجارت و روابط تجاری	ریزی تجاری		
اختلاف نظر در حوزه‌های سیاست، اقتصاد و برنامه‌ریزی توسعه ملی			

بود رویکرد علمی و توجه به تحقیق و توسعه

موانع و چالش‌های سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی

تم هسته	تم اصلی	تم فرعی	مفاهیم
			تورم بالا، عملکرد نامعقول، مشکلات برنامه‌ریزی و سیاستگذاری
			عدم ارزیابی سیاست گذاری توسعه تجاری و عدم توجه به عوامل اجتماعی
			عدم توجه به آمایش سرزمینی و عدم تلفیق مولفه‌ها در تصمیم‌گیری
			لحاظ نکردن نرخ مبادلات تجاری در طراحی برنامه‌های توسعه‌ای
			تغییر شرایط اقتصادی اجتماعی کشور
			آفت شعار زدگی، توهم توسعه
			بحران‌های لاینحل و تکراری
			فقدان نگاه استراتژیک
			عدم تحقق پیش‌بینی‌ها و هدفگذاری‌های رشد و توسعه اقتصادی کشور،
			عدم دوام سیاست‌های اجرایی تجاری
			عدم شناخت فرصت‌ها و تهدیدات در سیاست گذاری
			استقلال ملی و چالش‌ها در سیاست گذاری تجاری کشور
			ضعف ضمانت‌های اجرایی در سیاست گذاری تجاری
			نبود نگاه راهبردی در سیاست‌های تجاری و عدم وجود برنامه مدون
			تخصیص بودجه برنامه‌های توسعه ملی
			غلبه نگاه کوتاه‌مدت بر برنامه‌ریزی‌های بلندمدت در حوزه تجارت
			عدم توجه به مزیت‌های نسبی و رقابتی کشور در برنامه‌های توسعه‌ای
			عدم وجود برنامه‌های آموزشی مناسب برای تربیت نیروی انسانی متخصص
		عدم وجود نیروی انسانی متخصص	عدم تناسب مهارت‌های نیروی انسانی با نیازهای بازار کار
			کمبود نیروی انسانی متخصص در حوزه تجارت
			ناهماهنگی سیاست گذاری و نداشتن ضمانت اجرایی در تجارت و برنامه
			عدم وجود تعامل کافی بین بخش خصوصی و دولتی
		عدم انسجام و هماهنگی	عدم هماهنگی بین دستگاه‌های مختلف دولتی
			عدم وجود یک مرجع واحد برای سیاستگذاری و تصمیم‌گیری در حوزه
			تجار
			وجود قوانین و مقررات متعدد و بعضاً متناقض در حوزه تجارت

مفاهیم	تم اصلی	تم فرعی	تم هسته
فقدان شفافیت و قوانین و مقررات دست‌وپاگیر	عدم ثبات و شفافیت		
عدم وجود اطلاعات کافی و به روز در مورد وضعیت تجارت کشور			
عدم شفافیت در فرآیندهای سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری			
تغییرات مکرر در قوانین و مقررات تجاری			
کسب سودهای کلان و یک شبه از محل واردات برای افراد خاص	ناکارآمدی های اقتصادی		
بی‌توجهی به امر توسعه صادرات غیرنفتی			
رانت‌های تجاری و انحصاری در بحث واردات			
عدم اطمینان سیاست‌گذاری از آسیب‌های نظام سیاست‌گذاری			
چالش‌های سیاست مالی در برنامه‌های توسعه اقتصادی			
عدم اطمینان برای فعالان اقتصادی			
عدم تحقق رشد اقتصادی پیش‌بینی شده			
بی‌توجهی به شرایط توسعه اقتصادی			
افزایش رکود اقتصادی نااطمینانی تجاری			
عدم برآورد و تعیین بودجه به عنوان چالش در برنامه‌ریزی توسعه ملی			
نگرانی‌ها و مشکلات در سیاست‌گذاری اقتصادی و تجاری کشور			
رقابت‌های منفی و مشکلات نظام تامین مالی در سیاست‌گذاری تجاری			
عدم توجه به مباحث اقتصادی			
نوسانات ارزی	مسائل مالی و ارزی		
خلق نقدینگی ارادی با افزایش عمدی سود بانکی			
سیاست‌های دستوری و نرخ ارز			
چالش‌ها در تجارت خارجی ناشی از نوسانات و گرانی نرخ ارز			
تأثیر مسائل پولی بر تجارت بین‌الملل و نقدها در نظام نرخ ارز در	اتخاذ سیاست‌های گوناگون ارزی		
عدم وجود آسیب‌شناسی ساختار سازمان توسعه تجارت			
سیستم‌های مختلف مالیاتی			
سیاست‌های گوناگون تجاری چون حقوق گمرکی			
سود بازرگانی			

علل اقتصادی و مالی

علل بروز چالش‌ها و موانع سیاست‌گذاری

تم هسته	تم اصلی	تم فرعی	مفاهیم
			سهیمه بندی
			کمک‌های بلاعوض
			عدم استقبال سرمایه گذاران خارجی از سرمایه گذاری در ایران
			برنامه های تجاری واردات محور
			ایران و افت دیپلماسی اقتصادی
			ضعف دیپلماسی اقتصادی و رقابت با رقبای بازارهای جهانی
			یارانه‌ها
			محدودیت‌های کمی
			تعرفه‌ها
			ناکارآمدی زیرساخت‌ها و برنامه‌های توسعه در تحقق توسعه اساسی
			نقص‌های بازار و ضعف در زیرساخت‌ها
			فقدان زیرساخت‌های لجستیکی
			فقدان زیرساخت‌های ارتباطی و فناوری اطلاعات
			نبود انسجام نهادهای مرتبط و تصمیم ساز
			ساختار نامناسب اقتصادی
			ضعف نظام حکمرانی
			فقدان مهارت‌های لازم در نیروی کار
			فرار مغزها
			محدودیت‌های اجتماعی
			بی توجهی به منحنی‌های بی تفاوتی جامعه
			بی توجهی به مسائل مهم مانند رفع تبعیض و عدالت اجتماعی در سیاست
			اثرات اختلافات سیاسی و اجتماعی در برنامه‌ریزی تجاری
			عدم حمایت از ایده‌های نوآورانه
			عدم وجود فرهنگ ریسک‌پذیری
			غلبه فرهنگ مصرف‌گرایی بر فرهنگ تولید
			عدم وجود فرهنگ ریسک‌پذیری در بین فعالان اقتصادی

علل فرهنگی، اجتماعی و ساختاری

تم هسته	تم اصلی	تم فرعی	مفاهیم
چالشها و موانع بین المللی تجارت	عدم ثبات سیاسی و اقتصادی	تحریمها و موانع تجاری	عدم وجود فرهنگ کار و تلاش در جامعه
			موانع زبانی
			تفاوت های فرهنگی
			عدم وجود فرهنگ قانونمداری
			ضعف فرهنگ کارآفرینی
			نگاه غیر راهبردی به تجارت خارجی
			تفاوت بازارها و تأثیر آن در سیاست های تجاری خارجی
			مشکلات بین المللی و دیپلماتیکی اقتصادی، تحریمها...
			تحریمات گسترده
			نامشخص بودن برجام و تحریمها
چالشها و موانع بین المللی تجارت	عدم ثبات سیاسی و اقتصادی	تحریمهای بانکی و موانع تجارت خارجی و صادرات	انزوای سیاسی اقتصادی
			مناقشات سیاسی بین المللی و ناهماهنگی با برنامهها
			عدم دوام سیاست های اجرایی و تغییر مداوم سیاستها
			سیاست خارجی و روابط بین الملل
			فقدان ثبات در منطقه
			عدم شناخت موانع و چالش های سیاست گذاری
			دخالت های سیاسی در اقتصاد
			عدم ثبات سیاسی
			عدم جایگاه یابی درست ایران در این حوزه
			حضور کم رنگ و بعضاً بی رنگ در بازارهای جهانی
تناقضات فرهنگی	عدم حضور مستمر در بازارهای جهانی	تأثیر ملاحظات فرهنگی بر بازارهای تجاری بین المللی	عدم حضور مستمر و پایدار نداشتن در بازارهای جهانی
			عدم شناخت فرصت ها و تهدیدهای بین المللی
			مشکلات در تجارت بین الملل به دلیل تناقضات سیاسی و فرهنگی

و نداشتن مرجع واحد تصمیم‌گیری است که منجر به ایجاد تضادها و ناکارآمدی‌ها در فرآیندهای اجرایی می‌شود. همچنین، عدم توجه به فضای جهانی و تحولات اقتصادی بین‌المللی، سیاست‌های تجاری ایران را از مسیر صحیح خود منحرف کرده است.

در سطح داخلی، یکی از مهم‌ترین موانع شناسایی‌شده، عدم هماهنگی بین نهادهای دولتی و خصوصی است. این مشکل به‌ویژه در حوزه تجارت خارجی و صادرات برجسته شده است؛ جایی که نبود یک نظام مدون و منسجم برای سیاست‌گذاری توسعه‌ای و تجاری، موجب شده تا فرآیندها طولانی و پیچیده شود. این عدم هماهنگی نه تنها به کاهش سرعت توسعه اقتصادی کمک کرده، بلکه باعث افزایش هزینه‌ها و مشکلات تجاری نیز شده است.

در کنار این چالش‌ها، ناکارآمدی بوروکراسی دولتی و فساد نیز از دیگر مسائل کلیدی است که به شکل گسترده در سطح دولت و سازمان‌های مرتبط مشاهده می‌شود. فرآیندهای اداری پیچیده، کندی در تصمیم‌گیری‌ها و وجود رشوه و فساد در برخی از دستگاه‌ها، انگیزه و توانمندی لازم برای جذب سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی را کاهش داده است. این عوامل، علاوه بر تاثیر منفی بر کسب و کارهای داخلی، باعث شده تا ایران نتواند به‌خوبی در بازارهای جهانی رقابت کند.

از منظر بین‌المللی، تحریم‌های اقتصادی و نبود دیپلماسی اقتصادی قوی، چالش‌های بزرگی برای اقتصاد ایران به وجود آورده است. تحریم‌ها، به‌ویژه در بخش‌های مالی و بانکی، دسترسی ایران به بازارهای جهانی و سرمایه‌های خارجی را به شدت محدود کرده و باعث شده تا کشور نتواند به‌طور موثر از ظرفیت‌های تجاری بین‌المللی بهره‌برداری کند. علاوه بر این، ضعف دیپلماسی اقتصادی و عدم حضور موثر در نهادهای تجاری بین‌المللی، موجب کاهش جذابیت ایران برای سرمایه‌گذاران خارجی شده است.

در حوزه اقتصادی، تمرکز بیش از حد بر صادرات مواد خام، از جمله نفت و گاز، و عدم توجه به تنوع‌بخشی به محصولات صادراتی، یکی دیگر از مشکلات شناسایی‌شده در این پژوهش است. وابستگی به منابع طبیعی و نداشتن استراتژی‌های مناسب برای توسعه صادرات غیرنفتی، منجر به ایجاد نوسانات اقتصادی و کاهش پایداری درآمدهای ملی شده است. این در حالی است که بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته توانسته‌اند با بهره‌گیری از سرمایه انسانی متخصص و فناوری‌های نوین، در حوزه صادرات محصولات با ارزش افزوده بالا، به رشد اقتصادی پایدار دست یابند.

در سطح فرهنگی و اجتماعی نیز، ضعف در فرهنگ قانون‌مداری و نبود حمایت از نوآوری و کارآفرینی از جمله مسائلی است که توسعه تجاری کشور را محدود کرده است. نبود فرهنگ ریسک‌پذیری در جامعه و غلبه نگاه مصرف‌گرایی بر تولید، موجب شده تا ایران نتواند به‌خوبی از ظرفیت‌های کارآفرینی و نوآوری خود بهره‌برداری کند. این مسئله به‌ویژه در زمینه تربیت نیروی انسانی متخصص و استفاده از فناوری‌های نوین در فعالیتهای تجاری بیشتر احساس می‌شود.

نتایج این پژوهش مطالعات پیشین را نیز حمایت می‌کند. مطالعات پیشین نشان می‌دهند که سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی توسعه‌ای در ایران با چالش‌های عمده‌ای مواجه است که شامل مسائل ساختاری، قانونی، و مدیریتی می‌شود. پژوهش‌های انجام‌شده در سطح داخلی نشان‌دهنده مشکلاتی در زمینه هدف‌گذاری، هماهنگی بین نهادها، و استفاده ناکافی از دانش سیاست‌گذاری است. به‌عنوان مثال، مطالعه مهرعلی تبار فیروزجانی و همکاران (۱۴۰۱) نشان داد که برنامه‌ریزی توسعه‌ای کشور طی هفت دهه گذشته در چهار دسته اصلی (اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی، محیطی و نهادی) طبقه‌بندی شده، اما همچنان در تحقق اهداف توسعه‌ای نارسایی‌هایی مشاهده می‌شود. این یافته‌ها بیانگر این است که اگرچه برنامه‌های متعددی تدوین شده‌اند، فقدان هماهنگی و انسجام لازم برای اجرای کارآمد این برنامه‌ها وجود دارد. مطالعات دیگری نیز به بررسی نقاط ضعف و چالش‌های ساختاری در نظام‌های مختلف پرداخته‌اند. پژوهش نجیبی و

خراسانی (۱۴۰۱) به آسیب‌شناسی نظام سیاست‌گذاری آموزش عالی اشاره کرده و مشکلاتی مانند نبود هدف‌گذاری مشخص و عدم استفاده از دانش سیاست‌گذاری را به‌عنوان چالش‌های اصلی مطرح کرده است. این چالش‌ها مشابه مشکلاتی است که در سیاست‌گذاری‌های تجاری و اقتصادی کشور نیز وجود دارد، از جمله ناهماهنگی بین دستگاه‌های دولتی، عدم شفافیت در قوانین و ضعف در اجرای سیاست‌ها. همچنین، پژوهش‌هایی مانند مطالعه نریمانی و احمدی (۱۴۰۱) و گرشاسبی و داداشی (۱۴۰۱) نشان داده‌اند که عدم توسعه مناسب زیرساخت‌ها و محدودیت در ایجاد ارزش افزوده در بخش صنعت، معدن و تجارت از چالش‌های اصلی در فرآیند تدوین برنامه‌های توسعه‌ای کشور است. تحریم‌های اقتصادی، بی‌ثباتی اقتصادی و محدودیت‌های تجاری، همگی به‌عنوان عواملی مطرح شده‌اند که باعث کاهش توانایی کشور در اجرای سیاست‌های توسعه‌ای می‌شود. مطالعات خارجی نیز بر تأثیر عدم قطعیت سیاست‌های تجاری بر تصمیم‌گیری‌های اقتصادی تأکید دارند. پژوهش‌هایی نظیر لی و همکاران (۲۰۲۳) و زی و همکاران (۲۰۲۳) نشان داده‌اند که عدم قطعیت در سیاست‌های تجاری می‌تواند به کاهش سرمایه‌گذاری‌ها و ایجاد ناپایداری در بخش‌های مختلف اقتصادی، به‌ویژه در حوزه انرژی منجر شود. این یافته‌ها به‌ویژه در اقتصادهایی مانند ایران که با تحریم‌ها و بی‌ثباتی‌های سیاسی و اقتصادی مواجه هستند، بسیار قابل توجه است. بررسی این مطالعات نشان می‌دهد که رویکردهای جدید و انعطاف‌پذیرتری برای مقابله با چالش‌های ناشی از تغییرات سریع اقتصادی و فناوری ضروری است.

لذا با توجه به نتایج به‌دست‌آمده از این پژوهش، اصلاحات ساختاری و رویکردهای جدید در نظام سیاست‌گذاری تجاری کشور ضروری است. اولویت‌بندی در اصلاح بوروکراسی دولتی و کاهش فساد، گام مهمی در جهت بهبود فرآیندهای سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری خواهد بود. همچنین، تقویت دیپلماسی اقتصادی و بهبود روابط بین‌المللی، کلیدی برای خروج از انزوای اقتصادی و دستیابی به فرصت‌های تجاری در سطح جهانی است.

برای دستیابی به توسعه پایدار، تنوع‌بخشی به صادرات و کاهش وابستگی به منابع طبیعی مانند نفت و گاز باید در اولویت قرار گیرد. این امر نیازمند سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه، بهره‌گیری از فناوری‌های نوین و تربیت نیروی انسانی متخصص است. در این راستا، توسعه زیرساخت‌های لجستیکی و فناوری اطلاعات نیز ضروری است تا کشور بتواند با افزایش کارایی در حمل‌ونقل و ارتباطات، شرایط لازم برای حضور فعال در بازارهای جهانی را فراهم کند.

همچنین، ایجاد هماهنگی بین نهادهای دولتی و خصوصی و تعریف یک مرجع واحد برای سیاست‌گذاری تجاری می‌تواند به رفع تناقضات قانونی و افزایش انسجام در فرآیندهای تصمیم‌گیری کمک کند. سیاست‌گذاری‌های اقتصادی باید با واقع‌بینی و شناخت دقیق از شرایط داخلی و بین‌المللی صورت گیرد تا کشور بتواند از ظرفیت‌های داخلی خود به نحو احسن استفاده کند.

در نهایت، برای توسعه پایدار و بهبود فضای کسب‌وکار، ترویج فرهنگ کارآفرینی و حمایت از نوآوری و ایده‌های خلاقانه، کلیدی خواهد بود. حمایت از کارآفرینان و فراهم کردن تسهیلات مالی و معنوی، به‌ویژه در شرایط تحریمی، می‌تواند نقشی مؤثر در توسعه اقتصاد دانش‌بنیان و تقویت رقابت‌پذیری ایران در سطح جهانی ایفا کند.

منابع

- بهرامی، افروز (۱۳۹۸)، عدم انسجام نهادی در حوزه سیاستگذاری تجاری؛ مهم‌ترین ضعف توسعه صادرات، روزنامه ایران، کدخبر: ۳۰۵۴۹- جلیلی، امید (۱۳۹۷)، سیاست گذاری: مفاهیم، الگوها و فرایندها، رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، شماره ۴ حبیبی، رحمان. (۱۳۹۸). لزوم بازنگری سیاست ارزی برای تحقق اقتصاد مقاومتی با توجه به تراز تجاری و تولید ملی ایران (۱۳۹۵-۱۳۸۰). سیاست‌های راهبردی و کلان، ویژه‌نامه سال، ۷۵۰-۷۶۹.
- دانایی فر، حسن و سلطانی، علیرضا (۱۴۰۱)، بررسی و مقایسه برنامه‌های اول تا پنجم توسعه در ایران پس از انقلاب اسلامی از منظر شاخص‌های سیاست گذاری اقتصادی، فصلنامه سیاست گذاری عمومی، دوره ۸، شماره ۱، صص ۲۰۳-۱۹۵.
- ساکنی، سجاد (۱۴۰۱)، الگوی کارآمد در تدوین سیاست‌های کلی نظام دیل اصل ۱۱۰ قانون اساسی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبائی.
- سرخه دهی، فاطمه و اشتری، ابذر (۱۴۰۱)، آسیب‌شناسی تولید و فرهنگ اقتصادی مولد در برنامه‌های توسعه در راستای تدوین برنامه هفتم توسعه، فصلنامه مطالعات میان رشته‌ای در علوم انسانی.
- قادری، ادریس، کیانی، داوود، زیباکلام، صادق (۱۴۰۰)، اقتصاد سیاسی قاچاق کالا در ایران: آسیب‌شناسی سیاست گذاری و سازوکارهای حکمرانی، فصلنامه علمی سیاست جهانی، دوره ۹، شماره ۱، پیاپی ۳۵.
- گرشاسبی، علیرضا و داداشی، صادق (۱۴۰۱)، نظام مسائل و چالش‌های بخش صنعت، معدن و تجارت در آستانه برنامه هفتم توسعه، دو ماهنامه بررسی‌های بازرگانی.
- گودرزی، مهدی. علیزاده، حسین رضا. غریبی، جلیل. محسنی، مصطفی (۱۳۹۳). آسیب‌شناسی سیاست‌های علم و فناوری در ایران: تحلیلی بر برنامه‌های پنج ساله توسعه. فصلنامه مدیریت توسعه فناوری ۲(۳)، ۱۳۷-۱۶۱
- مصطفوی، سید محسن (۱۳۹۶). مروری بر برنامه‌های توسعه کشور با تاکید بر برنامه ششم و مقایسه آن‌ها با برخی از شاخص‌های مرتبط با اقتصاد اسلامی، همایش برنامه ششم توسعه از دیدگاه اقتصاد اسلامی.
- مهرعلی تبار فیروزجایی، مرتضی؛ گرائی نژاد، غلامرضا؛ (۱۴۰۱)، فراتحلیل مطالعات هفتاد سال برنامه‌ریزی توسعه، به منظور کاربرست در تنظیم نظام‌نامه تدوین برنامه هفتم توسعه، مجله پژوهش‌های برنامه و توسعه « - شماره ۹ رتبه ب (وزارت علوم ۵۰ صفحه - از ۴۳ تا ۹۲)
- نجیبی، سید سعید و خراسانی، اباصلت (۱۴۰۱)، آسیب‌شناسی نظام سیاست گذاری آموزش عالی جمهوری اسلامی ایران، دوفصلنامه مطالعات برنامه ریزی آموزشی، دوره ۱۱، شماره ۲۲، صص ۱۰۱-۷۶.
- نریمانی، میثم و احمدی، امیرمحمد (۱۴۰۱)، طراحی الزامات سیاستی ارتقاء نظام حمایت از مالکیت صنعتی در ایران، ویژه‌نامه سیاست‌های توسعه اقتصاد دانش بنیان در ایران و ارائه پیشنهادات سیاستی.
- نصراله زاده، شهرزاد. (۱۳۹۳). رفتار اطلاع‌یابی سلامت زنان باردار: یک مطالعه گراند تئوری. تعامل انسان و اطلاعات، ۱(۴)، ۲۷۰-
<https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=353068> .۲۸۱
- Aghaei, A, Mowlaei, M M (2022). Government-Controlled Mass Media as an Obstacle to Health Policy Making: The Case of Iran. International Journal of Social Determinants of Health and Health Services, 53, 158 - 167. <https://doi.org/10.1177/27551938221143640>

- Ahmadinejad, F et al. (2021). Challenges of Development Policies Implementation in Iran: A Thematic Analysis. *Journal of Management and Development Process*.
<https://doi.org/10.52547/jmdp.34.2.29>
- Dye, T. R. (2016). *Understanding public policy* (15th ed.). New York
- Birkland, T. A. (2015). *An introduction to the policy process: Theories, concepts, and models of public policy making*. Routledge
- Anderson, J. E., Moyer, J., & Chichirau, G. (2022). *Public policymaking*. Cengage Learning
- Gawande, K., & Krishna, P. (2003). The political economy of trade policy: Empirical approaches. *Handbook of international trade*, 212-250.
- Karangizi, S., & Mumbengegwi, H. (2021). Evolution of trade policy and regional integration in Africa. *Routledge Handbook of Public Policy in Africa*. Routledge.
<http://doi.org/10.4324/9781003143840-60>
- Khodayari-zarnaq, R et al. (2020). Participation of Iranian non-governmental organizations in health policy-making; barriers and strategies for development. <https://doi.org/10.1108/ijhg-07-2019-0056>
- Kong Mianmian Ji Lihua Liu(2022). Mandatory dividend policy and investment efficiency within state-owned business groups *Pacific-Basin Finance Journal* 5 December 2022
- Li, M., Lin, Q., Lan, F., Zhan, Z., & He, Z. (2023). Trade policy uncertainty and financial investment: Evidence from Chinese energy firms. *Energy Economics*, 106424.
- Norouzi, N (2021). Environment and economic development in Iran. *Environmental Problems*.
<https://doi.org/10.23939/ep2021.04.211>
- Prabheesh Aryo Sasongko Fiskara Indawan(2023). Did the policy responses influence credit and business cycle co-movement during the COVID-19 crisis? Evidence from Indonesia *Economic Analysis and Policy* 5 March 2023
- Schmiege, E. (2018). Europäische Handelspolitik – was kann ihr Beitrag zu nachhaltiger Entwicklung in Afrika sein?. *Zeitschrift für Wirtschaftspolitik*. Walter de Gruyter GmbH.
<http://doi.org/10.1515/zfwp-2018-0018>
- United Nations Conference on Trade and Development. (2021). Introduction and overview. *Trade Policy Framework Guyana*. United Nations. <http://doi.org/10.18356/9789210054904c004>
- Xie, Y., Cao, Y., & Li, X. (2023). The importance of trade policy uncertainty to energy consumption in a changing world. *Finance Research Letters*, 103566.